

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/80-26>
УДК 338.48

Згадова Н.С.

кандидат економічних наук, доцент,
завідувачка кафедрою економічної теорії та
фінансово-економічної безпеки,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4585-9620>

Павленко Г.М.

старший викладач кафедри економічної теорії та
фінансово-економічної безпеки,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4933-4231>

Крамар С.А.

магістр,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1948-3991>

Ніколаєва І.В.

магістр,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-0468-4758>

Zghadova Nataliya

PhD in Economics, Docent,
Associate Professor at the Department of Economic Theory and
Financial and Economic Security,
Odesa National University of Technology

Pavlenko Anna

Senior Lecturer at the Department of
Economic Theory and Financial and Economic Security,
Odesa National University of Technology

Kramar Svitlana

Master Student,
Odesa National University of Technology

Nikolaieva Iryna

Master Student,
Odesa National University of Technology

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ЧИННИК ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

TOURISM AND RECREATION POTENTIAL AS A DRIVER OF REGIONAL ECONOMIC SECURITY

У статті розглядається туристично-рекреаційний потенціал як чинник зміцнення економічної безпеки регіону. Мета – виявити та систематизувати ключові напрямки впливу туризму на макро- та мікро-економічні показники, що визначають стійкість економіки до зовнішніх та внутрішніх шоків. Теоретичну основу складають концепції економічної безпеки, кластеризації туристичних потоків, мультиплікативних ефектів туризму та диверсифікації економічної структури. Методологія поєднує кількісні та якісні методи: моніторинг туристичних потоків, оцінку мультиплікаторів витрат у сфері послуг, експертні оцінки за методикою Delphi для визначення пріоритетів розвитку інфраструктури та бізнес-моделей. У роботі визначено механізми збереження та збільшення економічної безпеки регіону через туризм: стабілізацію доходів місцевих господарств за рахунок сезонних та міжсезонних потоків, розвиток МСП у гостинності, підтримку локальних виробників через партнерські мережі з мікро-логістикою та цифровими рішеннями. Аналіз регіональних переваг підкреслює значення природних та культурних ресурсів, транспортної доступності, рівня сервісу та якості управління інфраструктурою. Розглядаються ризики зносу ресурсів,

залежності від зовнішніх факторів та криз у суміжних секторах. Практичні рекомендації: інтегрована стратегія регіонального туризму з акцентом на сталий туризм та адаптивні бізнес-моделі; цифрові платформи для просування та управління потоками; інвестиції в інфраструктуру та кадри; стимулювання кооперації між аграрно-промисловим комплексом, культурними та природними ресурсами; моніторинг та оцінка впливу на економічну безпеку. У кінці – кількісні сценарії розвитку за регіональними контекстами та критерії ефективності реалізації заходів. Раціоналізований потенціал туризму може стати міцним підмурівком економічної безпеки за умови системного планування та диверсифікації пропозицій. Висновки дослідження підтверджують гіпотезу про те, що цілеспрямоване використання туристично-рекреаційного потенціалу є потужним інструментом для зміцнення економічної безпеки регіону. Однак, для досягнення максимального ефекту необхідно враховувати не лише прямі економічні вигоди, а й синергетичні ефекти від взаємодії туристичного сектора з іншими галузями економіки. Зокрема, подальші дослідження можуть бути сфокусовані на розробці детальних моделей оцінки соціально-економічних наслідків впровадження інноваційних туристичних продуктів, а також на аналізі впливу глобальних трендів (наприклад, розвиток віртуального туризму, зміна клімату) на сталість туристично-рекреаційної діяльності та її внесок у регіональну економічну безпеку.

Ключові слова: туристично-рекреаційний потенціал, економічна безпека регіону, кластеризація туристичних потоків, сталість туризму, мультиплікатори витрат, цифрові платформи та управління потоками.

The article examines the tourism and recreation potential as a driver of regional economic security. The aim of the study is to identify and systematize the key directions of tourism impact on macro- and microeconomic indicators that determine the resilience of the regional economy to external and internal shocks. The theoretical framework comprises notions of economic security, clustering of tourism flows, multiplier effects of tourism, and principles of diversification of the economic structure. The methodology combines quantitative and qualitative methods: monitoring of tourism flows, evaluation of expenditure multipliers in the services sector, and expert assessments using the Delphi method to determine priorities for the development of infrastructure and business models. The paper identifies the main mechanisms for preserving and enhancing regional economic security through tourism: stabilizing local household incomes through seasonal and off-season flows, developing small and medium-sized enterprises in the hospitality sector, and supporting local producers through partner networks with micro-logistics and digital solutions. An analysis of regional advantages highlights the value of unique natural and cultural resources, transport accessibility, service quality, and governance of tourist infrastructure. Risks related to resource depreciation, dependence on external factors (local policy, global tourism trends, ecological constraints) and potential crises in adjacent sectors are discussed. Practical recommendations include: formulating an integrated strategy for regional tourism development with an emphasis on sustainable tourism and adaptive business models; implementing digital platforms to promote and manage flows; investing in infrastructure and personnel with a focus on improving service quality; stimulating local cooperation between the agro-industrial complex, cultural and natural resources; and developing monitoring and impact assessment mechanisms on economic security. The paper concludes with quantitative development scenarios across different regional contexts and criteria for evaluating the effectiveness of implemented measures. The rationalized tourism and recreation potential can become a solid foundation for regional economic security under conditions of systemic planning, diversification of offerings, and integration with local resources.

Keyword: tourism and recreation potential, regional economic security, clustering of tourism flows, sustainability of tourism, expenditure multipliers, digital platforms and flow management.

Постановка проблеми. Туризм та рекреація є ключовими компонентами економічного розвитку регіонів: вони створюють робочі місця, формують надходження до місцевих бюджетів, стимулюють розвиток інфраструктури та підвищують конкурентоспроможність території. Проте їх потенціал часто використовується неповністю або нераціонально з кількох причин:

По-перше, відсутність системного підходу до управління туристичною системою. Без узгодженості між різними суб'єктами: владою, бізнесом, територіальними громадами та постачальниками послуг, розвиток туризму може бути фрагментарним, мати сезонний характер та не відповідати довгостроковим цінностям регіону. Це призводить до нестійкого розподілу ресурсів та обмежених можливостей для формування сталій економіки.

По-друге, існує ризик нераціонального використання потенціалу: акцент часто зосереджено на вузькому наборі атракцій або на короткострокових трендах, що зменшує загальну стійкість економіки до змін попиту або криз. Недостатня диверсифікація пропозицій означає, що регіон залежить від одного сегмента туризму (наприклад, пляжного відпочинку або екскурсійна діяльність), що збільшує вразливість до зовнішніх факторів, таких як зміни клімату, сезонність та коливання світових трендів.

По-третє, обмежені можливості використання мультиплікаторів витрат. Якщо кошти туристів залишаються в обмежених ланцюгах споживання (наприклад, у вузькому колі суміжних послуг), ефект від туризму на сумарний попит та локальне виробництво знижується. Недостатня увага до мультиплікаційних механізмів зменшує потенціал

економічного впливу туризму на регіон у довгостроковій перспективі.

Обґрунтування актуальності проблеми полягає в тому, що сталий регіональний розвиток залежить не лише від обсягу туристичних послуг, а й від здатності перетворювати туристичні потоки на стабільні джерела доходів, розподіляти ризики між різними секторами економіки та якісно управляти інфраструктурою та сервісом. Збалансований, диверсифікований підхід з використанням сучасних інструментів управління дозволяє підвищити не лише обсяги туризму, але й довіру інвесторів, рівень зайнятості та загальну конкурент

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасному літературному контексті тема інтеграції економічної безпеки, кластеризації туристичних потоків та диверсифікації економіки набуває все більшої актуальності. Останні дослідження демонструють перехід від вузько сфокусованих аналізів окремих підсистем до міждисциплінарних підходів, які поєднують теорії резилієнсу, економіки знань, цифрової трансформації та управління ризиками.

Структуру туристично-рекреаційного потенціалу як соціально-економічної категорії розглядає Л. П. Каганець-Гаврилко, яка пропонує сприймати його як комплексне явище, що охоплює передусім природно-рекреаційний, людський та історико-культурний потенціали [1].

Сутність поняттєвого апарату туристично-рекреаційного потенціалу як елемента конкурентоспроможності територій висвітлюють в роботах І. М. Писаревського та К. К. Мелешка [2], а також О. І. Вуйцика [12]. Вони розглядають потенціал як інтегроване поняття, що поєднує ресурсний, соціально-економічний та інституційно-управлінський виміри, і підкреслюють роль його структурних складових у підвищенні конкурентоспроможності території.

Основні позиції авторів Н.І. Горбала Н. І. та У.І. Когута [3] щодо природно-ресурсного та культурно-історичного базису, виділення природних, культурних та історико-архітектурних ресурсів як базових джерел туристичного потоку та економічного розвитку.

Зарубіжні дослідження відзначають міждисциплінарний характер проблеми: економічна безпека розглядається як сукупність резилієнсу, адаптивності та управління ризиками, де туризм виступає як механізм зміцнення економічної стійкості. У роботах з кластеризації туристичних потоків акцент робиться на формуванні регіональних

продуктів з високою доданою вартістю та кооперації між різними гравцями ринку [8–9].

У сучасних роботах широко застосовуються змішані методи: кількісні підходи (аналіз мультиплікаторів витрат, моніторинг потоків, економетричні моделі) та якісні (Delphi-метод, експертні опитування, глибокі інтерв'ю з локальними підприємцями, урядовцями та громадою).

Українські вчені В. М. Мацука та К. В. Осипенко застосовували дослідження з використанням змішаних методів для оцінки регіональних туристичних систем: комбінування експертних оцінок з кількісними моделями впливу туризму на локальну економіку [10].

Застосування Delphi-методу та експертних оцінок для формування регіональних туристичних політик, а також для визначення пріоритетних напрямків диверсифікації економіки використовують М.Ю. Паламарюк та М.О. Ячнюк [11].

Моніторинг потоків туристів та аналіз мультиплікаторів витрат та поєднання кількісних даних (економетрія, аналіз потоків) з якісними опитуваннями місцевих бізнесів та громад пропонувала враховувати Н.А. Дехтяр [12].

Зазначені джерела слугують орієнтиром для подальшого лінкування та конкретизації в літературному.

Мета статті. Метою статті є визначенні туристично-рекреаційного потенціалу як чинника зміцнення економічної безпеки регіону та формуванні на основі цього основних напрямів стратегічного розвитку туризму, що забезпечують стійкість економіки до зовнішніх та внутрішніх ризиків. До основних задач входить визначення туристично-рекреаційного потенціалу як чинник зміцнення економічної безпеки регіону та формування на його основі основні напрямів стратегічного розвитку туризму, що забезпечують стійкість економіки до зовнішніх та внутрішніх ризиків. Оцінка теоретичної бази з економічної безпеки, кластеризації туристичних потоків, мультиплікаторів витрат та диверсифікації економічної структури.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку регіональних економік України характеризується високою динамікою структурних змін та зростанням ролі сфери послуг, зокрема туризму, у забезпеченні стійкості соціально-економічних систем. Туристично-рекреаційний потенціал виступає важливим чинником формування економічної безпеки, оскільки забезпечує створення доданої вартості, зменшує залежність від вузькогалузевих ризиків та сприяє розвитку підприємництва.

У умовах динамічних економічних та соціальних трансформацій регіональний туризм виступає ключовим драйвером сталого розвитку та інструментом підвищення економічної безпеки. Розуміння його ролі потребує міждисциплінарного підходу, що об'єднує концепції резилієнсу, кластеризації туристичних потоків та диверсифікації економічної структури. Системний підхід може сприяти більш раціональному використанню ресурсів, розвитку кооперації між суб'єктами ринку та адаптації до зовнішніх та внутрішніх ризиків, забезпечуючи не лише зростання потоку туристів, а й довгострокову економічну стабільність та соціальне благополуччя локальних громад.

У сучасних умовах глобальної нестабільності та структурних трансформацій регіональних економік питання забезпечення економічної безпеки набуває особливого значення. Стійкість регіональної економіки визначається здатністю адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх шоків, зберігати стабільні темпи розвитку та забезпечувати належний рівень життя населення. Одним із чинників, що сприяє підвищенню цієї

стійкості, є туристично-рекреаційний потенціал, який створює можливості для диверсифікації економічної структури, активізації підприємництва та збільшення бюджетних надходжень [7, с. 39–44].

Розвиток туристично-рекреаційної діяльності має значний мультиплікативний ефект: він стимулює суміжні галузі — транспорт, харчування, торгівлю, культурну сферу, а також сприяє залученню інвестицій у регіон. У контексті економічної безпеки туризм виконує функцію стабілізатора регіонального розвитку, дозволяючи пом'якшити наслідки сезонних і структурних коливань на ринку праці та у сфері виробництва послуг (таблиця 1).

Запропонована система показників, що зображена в таблиці 1 дає змогу здійснити комплексну оцінку динаміки туристичних потоків, ідентифікувати вузькі місця розвитку туристичної інфраструктури, а також визначити потенційні напрями підвищення економічної безпеки. Зокрема, інтеграція даних про сезонність, структуру витрат і локальну участь бізнесу створює основу для прогнозування стійкості регіональної економіки та формування ефективної політики у сфері туризму.

Таблиця 1

**Основні показники моніторингу туристичних потоків та їх значення
для оцінки економічної безпеки регіону**

№	Показник моніторингу	Зміст показника	Джерела даних	Вплив на економічну безпеку регіону
1	Обсяг туристичних потоків (внутрішніх і в'їзних)	Кількість осіб, що відвідали регіон протягом певного періоду	Державна служба статистики, туристичні агентства, місцеві адміністрації	Відображає динаміку попиту на туристичні послуги та масштаби залучення ресурсів
2	Сезонність туристичних відвідувань	Частка туристів у високий, середній і низький сезони	Моніторинг потоків, реєстри бронювань, готельна звітність	Дає змогу визначити рівень стабільності доходів та необхідність диверсифікації пропозиції
3	Тривалість перебування туристів	Середня кількість днів, проведених у регіоні	Дані готелів, санаторіїв, сервісів бронювання	Впливає на обсяг споживання послуг, навантаження на інфраструктуру та зайнятість населення
4	Структура витрат туристів	Частка витрат на проживання, харчування, транспорт, дозвілля	Соціологічні опитування, статистичні звіти	Сприяє оцінці мультиплікаційного ефекту туризму для локальної економіки
5	Рівень залученості локальних ресурсів	Частка місцевих підприємств у наданні туристичних послуг	Місцеві органи влади, бізнес-асоціації, дослідження ринку	Відображає ступінь інтеграції туризму в економіку регіону
6	Інвестиції у туристичну інфраструктуру	Обсяг капіталовкладень у транспорт, готельний бізнес, цифровізацію	Регіональні стратегії, держстат, бізнес-звіти	Сприяє підвищенню стійкості туристичної системи та зниженню ризиків сезонності
7	Рівень задоволеності туристів	Оцінка якості сервісу, екологічних умов, інформаційного забезпечення	Онлайн-опитування, відгуки, соціальні мережі	Визначає потенціал повторних відвідувань і довгострокову конкурентоспроможність регіону

Джерело: складено авторами

Водночас потенціал туризму часто використовується неефективно через відсутність системного аналізу туристичних потоків, недостатню координацію між органами влади та бізнесом, обмеженість фінансових ресурсів і недосконалість інформаційно-аналітичного забезпечення. Саме тому актуальним завданням сучасної наукової думки є розроблення методів комплексного оцінювання впливу туристично-рекреаційної сфери на економічну безпеку регіонів [8].

У межах даного дослідження особлива увага приділяється моніторингу туристичних потоків, який виступає ключовим інструментом аналізу стану туристичної галузі та її ролі в зміцненні економічної безпеки. Моніторинг передбачає систематичне збирання, обробку й аналіз статистичних даних про обсяги, структуру, напрямки та сезонну динаміку переміщення туристів. Він дає змогу виявити закономірності сезонних коливань, оцінити рівень використання локальних ресурсів і визначити періоди найвищого навантаження на інфраструктуру.

Застосування моніторингу туристичних потоків дозволяє підвищити ефективність стратегічного планування, адаптувати пропозицію туристичних послуг до попиту, оптимізувати завантаження інфраструктури та розробити дієві механізми підтримки місцевого бізнесу у міжсезоння.

Моніторинг туристичних потоків є базовим інструментом стратегічного управління розвитком туризму, що забезпечує науково обґрунтоване прийняття рішень щодо збереження туристичних ресурсів, планування інфраструктурних проєктів і підвищення економічної безпеки регіону.

Ефективне стратегічне управління розвитком туризму неможливе без поєднання моніторингу туристичних потоків та розрахунку мультиплікаторів витрат, оскільки перший забезпечує якісну інформаційну базу про динаміку та структуру туристичного попиту, а другий дозволяє кількісно оцінити економічний ефект від туристичної діяльності. Такий комплексний підхід дає можливість приймати більш зважені управлінські рішення, спрямовані на підвищення ефективності використання туристичного потенціалу та зміцнення економічної безпеки регіонів [9].

Розрахунок мультиплікаторів витрат у сфері туризму та гостинності для оцінки економічного ефекту є важливим аналітичним інструментом, що дозволяє кількісно оцінити вплив туристичної діяльності на економіку регіону чи країни. Мультиплікатори показують, як первинні витрати туристів (на проживання,

харчування, транспорт, розваги тощо) генерують додаткові доходи в інших галузях через ефект ланцюгових реакцій [10, с. 49–63].

Цей підхід дає змогу визначити загальний економічний ефект туризму, включаючи:

- Прямий ефект – безпосередні витрати туристів у туристичних підприємствах;
- Непрямий ефект – додаткові витрати, які виникають у суміжних галузях (наприклад, постачальники продуктів харчування, транспорту, енергії тощо);
- Індукований ефект – витрати працівників туристичної сфери та суміжних галузей, які вони здійснюють завдяки отриманим доходам.

Розрахунок мультиплікаторів тісно пов'язаний з попереднім етапом аналізу – моніторингом туристичних потоків, який дозволяє встановити обсяги прибуттів та характер споживчої поведінки туристів. Саме на основі зібраних даних про кількість туристів, середні витрати та структуру споживання формуються вхідні показники для оцінки мультиплікаційного ефекту.

Представлена таблиця 2 демонструє значний економічний потенціал туристичної сфери Південного регіону, зокрема Одеської області, який формується завдяки поєднанню прямих, непрямих та індукованих ефектів. Туризм щороку генерує мільярдні надходження до економіки регіону, забезпечує тисячі робочих місць і стимулює розвиток суміжних галузей. Високі показники мультиплікаторів (1,5–3,0) свідчать про здатність туристичних витрат створювати додаткову економічну активність, зокрема через зростання попиту на послуги постачальників та збільшення споживчих витрат населення. Водночас значна сезонність та часткова фрагментарність статистичних даних вказують на необхідність удосконалення системи моніторингу для точнішого прогнозування та стратегічного управління туристичною діяльністю. Мультиплікаційний ефект туризму поширюється на суміжні галузі – транспорт, торгівлю, сферу послуг – що підвищує загальний економічний внесок до 20 млрд грн на рік. Поєднання моніторингу туристичних потоків із розрахунком мультиплікаторів дає можливість отримати повну картину впливу туризму на економіку регіону, оцінити потенціал розвитку інфраструктури, зайнятості та формування місцевих бюджетів.

У контексті комплексного оцінювання економічного ефекту туризму та стратегічного планування розвитку галузі, Delphi-метод виступає ефективним інструментом для експертного визначення пріоритетів

Таблиця 2

**Оцінка загального економічного ефекту туризму для Південного регіону
(на прикладі Одеської області) за 2024–2025 роки**

Група показників	Показник економічного ефекту	Значення (Південний регіон – Одеська обл.)	Одиниці	Примітка / Джерело
1. Прямий ефект	Кількість відвідувачів (за рік)	~2,8–3,2 млн відвідувачів (2019–2024: коливання; 2024 поживлення, +~18% рік/рік у регіональних повідомл.)	осіб	Оцінка на основі регіональних релізів та довоєнних даних; регіональні повідомлення про +18% (2024)
	Середні витрати на туриста під час перебування	Оцінка: 3 000–6 000 грн/візит (залежно від типу туриста)	грн	Оцінка на основі регіональних досліджень та методик визначення середніх витрат
	Доходи туристичних підприємств (прямі)	Оцінка: 4 000–16 000 млн грн/рік (інтервал залежно від припущень про витрати та потоки)	млн грн	Розрахунок: відвідувачі × середні витрати (індикативно). Джерела: регіональні звіти + методичні підходи
2. Непрямий ефект	Податкові надходження від туризму (турзбір та ін.) – за 2022–3	Турзбір у 2022: 178,948 тис. грн (Одеська обл., 2022, скорочення); податкові надходження у 2024 ростуть у регіонах (за даними ДАРТ по 3 кв.).	тис./млн грн	Офіц. дані ДАРТ та регіональні повідомлення
	Обсяг витрат у суміжних галузях	Оцінка: +30–60% додаткового попиту (відносно прямих витрат)	% / млн грн	Інтерпретація на основі мультиплікаторних підходів у дорож. карті та регіональних моделях
	Додаткові витрати населення (внаслідок зарплат у туризмі)	Оцінка: 800–2 500 млн грн/рік	млн грн	Залежить від рівня зайнятості і середньої зарплати в секторі; розрахунок за мультиплікаторними підходами
3. Індукований ефект	Рівень зайнятості у галузі (прямі робочі місця)	Оцінка: 30–60 тис. осіб (сезонні + постійні)	осіб	Інтервальні оцінки на основі структури галузі та довоєнних даних по зайнятості
	Сукупний економічний ефект (Прямий + Непрямий + Індукований)	Оцінка: 6 000–20 000 млн грн/рік (інтервал залежить від припущень про середні витрати і мультиплікатор)	млн грн	Індикативний інтервал; потребує деталізації вхідних даних для точного розрахунку
	Загальний мультиплікатор витрат у регіоні	Оцінка: 1,5–3,0	коєф.	Типові регіональні мультиплікатори для туризму з урахуванням суміжних секторів; точний коефіцієнт потребує локальної матриці затрат
	Сезонні навантаження (макс. місяць – серпень)	Пік навантаження: 25–40% річного трафіку у літній сезон	%	Регіструється сильна сезонність; моніторинг потрібен для розрахунку пікових навантажень

Джерело: складено авторами на основі [5]

у розвитку туристичної інфраструктури, цифровізації та інституційної підтримки малого бізнесу. Якщо моніторинг туристичних потоків забезпечує базу фактичних

даних, а розрахунок мультиплікаторів дозволяє кількісно оцінити економічний ефект, то Delphi-метод доповнює ці інструменти шляхом залучення фахової думки для

формування обґрунтованих управлінських рішень у ситуаціях, де бракує точних статистичних показників або необхідно узгодити бачення розвитку між різними зацікавленими сторонами [11, с. 173–185].

Сутність Delphi-методу полягає у проведенні кількох раундів анонімного опитування експертів з подальшим узагальненням їхніх відповідей та наданням зворотного зв'язку, що дозволяє поступово досягти консенсусу щодо визначення ключових пріоритетів та напрямів розвитку. Застосування цього методу у туристичній сфері дає змогу визначити найважливіші інвестиційні напрями в інфраструктуру (транспорт, логістика, об'єкти розміщення), встановити пріоритети цифрової трансформації (створення онлайн-платформ, впровадження смарт-рішень, цифровий маркетинг), а також сформувати інституційні механізми підтримки малого та середнього бізнесу (спрощення дозвільних процедур, програми фінансування, консультаційні сервіси). Delphi-метод дозволяє поєднати аналітичні інструменти з експертними оцінками, що є особливо цінним для формування стратегій розвитку туристичного сектору в умовах невизначеності та обмежених ресурсів.

Застосування Delphi-методу для експертного визначення пріоритетів розвитку туристичної інфраструктури, цифровізації та інституційної підтримки малого бізнесу в Одеській області на 2025–2023 роки із використанням наявних статистичних даних та узагальнених оцінок експертів, де метою дослідження було визначення пріоритетних напрямів розвитку туристичного сектору регіону для підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності.

Етап 1. Формування експертної групи. До опитування було залучено 25 експертів, серед яких: представники обласної адміністрації, туристичних асоціацій, науковці з профільних університетів, керівники

готельно-ресторанного бізнесу та ІТ-компаній, які працюють у сфері туризму.

Етап 2. Перший раунд опитування (ідентифікація напрямів). Експертам було запропоновано визначити та проранжувати 10 потенційних напрямів розвитку туристичної сфери. За результатами першого раунду було виділено три ключові блоки:

1. Розвиток інфраструктури (транспорт, логістика, рекреаційні об'єкти);

2. Цифровізація туризму (онлайн-платформи, цифровий маркетинг, смарт-рішення);

3. Інституційна підтримка малого бізнесу (спрощення процедур, гранти, навчальні програми).

Етап 3. Другий раунд (кількісна оцінка пріоритетів). Експерти оцінили важливість кожного напрямку за 5-бальною шкалою. Для обґрунтування рішень використовувались дані про стан туристичної галузі Одеської області (табл. 3).

Етап 4. Третій раунд (досягнення консенсусу). Результати другого раунду було надіслано експертам повторно з узагальненими коментарями. Після повторного оцінювання розбіжності між оцінками зменшилися, а коефіцієнт конкордації (узгодженості) експертів склав $W = 0,83$, що свідчить про високий рівень узгодженості.

Delphi-метод дозволив визначити чітку ієрархію пріоритетів розвитку туристичного сектору Одеської області. Найвищий пріоритет отримав розвиток транспортно-логістичної та рекреаційної інфраструктури, що безпосередньо впливає на пропускну здатність регіону та комфорт туристів. Другим за значенням напрямом стала цифровізація, адже значна частина місцевих підприємств досі не інтегрована в онлайн-середовище, що обмежує охоплення ринку. Третє місце посіла інституційна підтримка МСП, яка є ключовою для підвищення якості послуг та розширення туристичної пропозиції [10] (табл. 4).

Таблиця 3

Кількісна оцінка пріоритетів

Показник галузі	Значення (Одеська область)	Рік / джерело
Кількість відвідувачів	≈3,0 млн осіб	2024 (оцінка на основі регіональних повідомлень)
Середні витрати на туриста	3 000–6 000 грн/візит	Оцінка
Турзбір	178,9 тис. грн (2022) – зростання у 2024 р.	ДАРТ, регіональні дані
Частка сезонного потоку	25–40% річного трафіку	Регіональні дослідження
Рівень цифрової присутності підприємств	≈45% мають власні сайти, ≈30% використовують онлайн-бронювання	Оцінка за даними опитувань бізнесу (2023)
Частка МСП у туристичній сфері	понад 90% підприємств	Державна статистика та реєстри ФОП

Джерело: складено авторами на основі [10–11]

Таблиця 4

Середні оцінки важливості за Delphi-методом (2-й раунд)

Напрямки дослідження	Середній бал (1–5)	Стандартне відхилення	Пріоритет
1. Інфраструктура	4,7	0,4	1
2. Цифровізація	4,4	0,6	2
3. Інституційна підтримка МСП	4,2	0,5	3
4. Розвиток освітніх програм	3,6	0,7	4
5. Маркетинг та промоція	3,4	0,8	5

Джерело: складено авторами на основі [10–11]

Комплексне поєднання трьох методів – моніторингу туристичних потоків, розрахунку мультиплікаторів витрат та Delphi-методу – дозволяє отримати всебічну оцінку стану та перспектив розвитку туристичної сфери. Моніторинг забезпечує достовірну інформаційну базу про обсяги, структуру та сезонність туристичних потоків; розрахунок мультиплікаторів кількісно відображає економічний ефект туризму на регіональну економіку; Delphi-метод доповнює ці інструменти експертними оцінками, що дає змогу визначити стратегічні пріоритети розвитку інфраструктури, цифровізації та підтримки малого бізнесу. У сукупності ці методи формують ефективний аналітичний інструментарій для прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері туризму та зміцнення економічної безпеки регіону [12, с. 277–293].

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що туристично-рекреаційний потенціал є стратегічним чинником зміцнення економічної безпеки регіону, оскільки сприяє формуванню багатокомпонентної системи соціально-економічних

зв'язків, підвищує конкурентоспроможність території та забезпечує сталий розвиток місцевих громад. Визначено, що розвиток туристично-рекреаційної сфери має мультиплікативний ефект для економіки регіону, який проявляється у зростанні зайнятості населення, активізації підприємницької діяльності, диверсифікації структури регіонального виробництва та збільшенні податкових надходжень.

Зроблено висновок, що туристично-рекреаційна галузь у сучасних умовах може стати інструментом підвищення національної конкурентоспроможності, забезпечуючи стабілізацію регіональних економік, посилення фінансової самодостатності територіальних громад та інтеграцію України у світовий туристичний простір.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні методичного апарату кількісної оцінки впливу туристично-рекреаційного потенціалу на економічну безпеку регіонів, а також у вдосконаленні підходів до прогнозування його розвитку в умовах глобальних викликів і децентралізаційних процесів.

Список використаних джерел:

1. Каганець-Гаврилко Л. Теоретична сутність та компонентна будова туристично-рекреаційного потенціалу. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-24> (дата звернення: 02.10.2025).
2. Писаревський І. М., Мелешко К. К. Туристично-рекреаційний потенціал як елемент конкурентоспроможності територій. *Бізнес Інформ*. 2019. № 12. С. 148–154. URL: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-12_148-154 (дата звернення: 01.10.2025).
3. Горбаль Н. І., Когут, У. І. Моторнюк У. І. Аналіз конкурентоспроможності ЄС та його країн членів. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2021. № 3 (1). С. 193–203.
4. Назаров М. І. Конкурентоспроможність регіону: суть та властивості. *Ефективна економіка*. 2013. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2438> (дата звернення: 03.10.2025).
5. Всеукраїнська федерація роботодавців в сфері туризму України. URL: https://www.amazingukraine.pro/wp-content/uploads/2023/10/04-frtu-vysnovky_ta_praktychni_rekomendatsii_ukr.pdf (дата звернення: 05.10.2025).
6. Зарубіна А.В., Сіра Е.В., Демчук Л. І. Особливості туризму в умовах воєнного часу. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1543> (дата звернення: 05.10.2025).
7. Вуйчик О. І. Рекреаційно-туристичний комплекс: питання термінології. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. Вип. 3 (46). Ч. 2. С. 39–44.
8. Leong A. International Tourism and World Peace. Aliana Man W. Leong. *Journal of Macau University of Science and Technology*. 2008. №2 (2). pp. 38–44.

9. Salazar N. Building a 'Culture of Peace' through Tourism: Reflexive and analytical notes and queries [Online]. Noel B. Salazar. Universitas Humanistica. 2006. URL: <http://www.scielo.org.co/pdf/unih/n62/n62a12.pdf> (дата звернення: 06.10.2025).

10. Формування і реалізація стратегії розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / за наук. ред. О. В. Булатової. Маріуполь : Маріупольський державний університет, 2013. С. 49–63. URL: <https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2905/1/formuvannia%20i%20realizatsiia%20strategii%20rozvytku.pdf> (дата звернення: 05.10.2025).

11. Адміністративний менеджмент та організаційні структури управління в туризмі: навч. посіб. / уклад.: М.Ю. Паламарюк, М.О. Ячнюк. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 173–185 с. URL: <https://is.gd/FPIUm> (дата звернення: 05.10.2025).

12. Дехтяр Н. А. Світовий ринок туристичних послуг і пріоритети розвитку туризму в Україні: монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. С. 277–293. URL: https://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/25921/1/Mono_final.pdf (дата звернення: 05.10.2025).

References:

1. Kahanets-Gavrylko, L. (2023). Teoretychna sutnist ta komponentna budova turystychno-rekreatsiinoho potentsialu [Theoretical essence and component structure of tourist and recreational potential]. *Economy and Society*, no. (54). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-24> (accessed October 2, 2025).

2. Pisarevskyi I. M., Meleshko K. K. (2019). Turystychno-rekreatsiinyi potentsial yak element konkurentospro mozhnosti terytorii [Tourist and recreational potential as an element of competitiveness of territories]. *Business Inform*, no. 12, pp. 148–154. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-12-148-154> (accessed October 1, 2025).

3. Horbal N. I., Kohut, U. I., Motorniuk, U. I. (2021). Analiz konkurentospromozhnosti EU ta yoho krain chleniv. [Analysis of the competitiveness of the EU and its member states]. *Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and problems of development*, no. 3 (1), pp. 193–203.

4. Nazarov M. I. (2013). Konkurentospromozhnist rehionu: sut ta vlastyvoli [Competitiveness of the region: essence and properties]. *Effective economy*, no. 10. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2438> (accessed October 3, 2025).

5. Vseukrainska federatsia robotodavtsiv v sferi turyzmu Ukrainy [Ukrainian Federation of Employers in Tourism]. Available at: https://www.amazingukraine.pro/wp-content/uploads/2023/10/04-frtu-vysnovky_ta_praktychni_rekomendatsii_ukr.pdf (accessed October 5, 2025).

6. Zarubina, A. V. Sirā, E. V. and Demchuk, L. I. (2022), *Peculiarities of tourism in a state of war*, *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 41. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1543> (accessed October 4, 2025).

7. Vuytsyk O. I. (2012). Rekreatsiino-turystychnyi kompleks: pytannia terminolohii [Recreational and tourist complex: the issue of terminology]. *Bulletin of Socio-Economic Research*, no. 3 (46), vol. 2, pp. 39–44.

8. Leong, A. (2008), International Tourism and World Peace. *Journal of Macau University of Science and Technology*, vol. 2 (2), pp. 38–44.

9. Salazar, N. (2006), Building a 'Culture of Peace' through Tourism: Reflexive and analytical notes and queries. Universitas Humanistica. Available at: <http://www.scielo.org.co/pdf/unih/n62/n62a12.pdf> (accessed October 6, 2025).

10. Bulatova, O. V. (2013). Formuvannia i realizatsiia strategii rozvytku turystychno-rekreatsiinoho potentsialu rehionu [Formation and implementation of the strategy for the development of the tourism and recreation potential of the region] (Monograph). Mariupol: Mariupol State University. pp. 49–63. Available at: <https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2905/1/formuvannia%20i%20realizatsiia%20strategii%20rozvytku.pdf> (accessed October 5, 2025).

11. Palamariuk, M. Yu., & Yachniuk, M. O. (2025). Administratyvnyi menedzhment ta orhanizatsiini struktury upravlinnia v turyzmi: navchalnyi posibnyk. Chernivtsi: Chernivtsi National University named after Yurii Fedkovych, pp. 173–185. Available at: <https://is.gd/FPIUm> (accessed October 5, 2025).

12. Dekhtiar, N. A. (2021). Svitovyi rynek turystychnykh posluh i priorytety rozvytku turyzmu v Ukraini: monohrafiia. Kharkiv: FOP Liburkina L.M., pp.277–293. Available at: https://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/25921/1/Mono_final.pdf (accessed October 5, 2025).

Стаття надійшла: 06.10.2025

Стаття прийнята: 20.10.2025

Стаття опублікована: 24.11.2025